

Oud Deventer

Nieuwsbrief van de Stichting Oud Deventer

PAG. 2 *Van de redactie* PAG. 2 *Van de voorzitter* PAG. 3 *Ingezonden: Ruimtelijke ordening, cultuurhistorie en overheidsfinanciën* PAG. 4 *Gemeentelijke koers voor het ruimtelijk erfgoed* PAG. 6 *Stromarkt 19... een bijzonder pand*
PAG. 8 *Onderduikhuizen voor Joden in Deventer* PAG. 9 *De pomp bij Pinel* PAG. 10 *Een Deventer aannemersfamilie* PAG. 11 *Architectuur in Deventer tijdens het interbellum* PAG. 12 *Boekbespreking: E. De Bruijn over Jacob Revius* PAG. 14 *Broeders en zusters van het gemene leven op het Lamme van Dieseplein*

31 / december 2012

van de **redactie**

van de **voorzitter**

Wij presenteren u *Nieuwsbrief 31*, een aflevering vol afwisseling. Grote instemming van de SOD kreeg het advies over ruimtelijk erfgoedbeleid in het 'koersdocument' van SteenhuisMeurs. Met genoeg constateren wij dat een oude vervallen pomp op een charmant plekje op Brinkgreven is gerestaureerd.

Wij plaatsen in deze aflevering twee interviews. Het eerste is met Hans van Beeck, die in onze *Nieuwsbrief* al twee keer een artikel schreef over onderduikadressen voor Joden in Deventer; dit project is intussen uitgemond in een website. Ook spraken wij met de heer G. Witteveen. Hij en zijn vader Jacob hebben als aannemers een belangrijk steentje bijgedragen aan het behoud van historisch erfgoed in onze stad.

Wij zijn blij dat drie auteurs van buiten de redactie aan deze *Nieuwsbrief* hebben willen meewerken. Wij publiceren integraal een ingezonden brief van ir. J.M. Veldhuis. Nog twee andere gast-auteurs hebben een bijdrage geschreven. Peter Dekker laat zien hoe aantrekkelijk veel gebouwen in Deventer uit de periode 1918-1940 zijn, belangrijk genoeg om een plaats op de gemeentelijke monumentenlijst te verdienen. Herman Lubberding vertelt over het bouwhistorisch onderzoek van La Fontana, een belangwekkend historisch pand aan de Stromarkt.

De gebruikelijke recensie handelt deze keer over een boek door Enny de Bruijn; zij beschrijft hierin het leven van Jacob Revius, Deventer dominee, dichter en geschiedschrijver in de zeventiende eeuw.

Voor ons artikel over het Lamme van Dieseplein hebben wij dankbaar gebruikgemaakt van de informatie die ons is aangereikt door de heer Hans Cusell. Wij danken hem en Piet Tillema voor hun constructieve opmerkingen bij de tekst.

O nlangs heeft het algemeen bestuur afscheid genomen van Piet Tillema en dat na twintig jaar actief bestuurswerk voor onze Stichting. Piet is in 1992, direct na zijn pensionering, aangetreden als voorzitter en hij heeft deze functie tien jaar lang vervuld. Hij heeft o.a. het initiatief genomen om een nieuwsbrief

uit te geven om onze donateurs, maar ook gemeentebtenaren, te informeren over allerlei cultuurhistorische ontwikkelingen in onze stad. Dat hij nog lang zeer actief is gebleven, blijkt ook uit het artikel in deze *Nieuwsbrief* over het Lamme van Dieseplein. Piet is immers de grote initiator van het Geert Groote Huis. Wij wachten met spanning op de afronding van dit project en spreken nogmaals onze grote dank uit aan Piet voor het vele werk voor onze Stichting.

In het vorige nummer heb ik melding gemaakt van de komende kennismaking met de nieuwe wethouder. Door haar vroegtijdige vertrek is dat er helaas niet van gekomen. Gelukkig is er nu met de opvolger een nieuwe afspraak gemaakt, en dat is ook wel nodig. Het erfgoedbeleid in onze gemeente is nog lang niet op orde. En zeker in deze moeilijke financiële tijden met opnieuw bezuinigingen in het ambtelijk apparaat zullen wij er alles aan moeten doen om het erfgoedbeleid overeind te houden en waar mogelijk te verbeteren.

Met de gemeente hebben wij opnieuw een convenant gesloten over de tijdelijke parkeergarage onder de Wilhelminabrug; dit o.a. samen met de SIED en de Stichting Stadshaven. Toegezegd is dat wij uiterlijk in september volgend jaar de definitieve plannen voor het Sluiskwartier kunnen bespreken. Door wethouder Swart is toegezegd dat de plannen o.a. zullen worden gebaseerd op een cultuurhistorisch onderzoek voor het hele gebied. Wij zijn benieuwd.

Het dagelijks bestuur heeft eindelijk kennis kunnen maken met de nieuwe wethouder, de heer Hartogh Heys, die ook monumentenbeleid in zijn portefeuille heeft. Wij hebben onze bezorgdheid geuit over het feit dat de gemeente Deventer voor wat betreft inzet van middelen (geld, menskracht en instrumentarium) in de 'bench mark' met andere vergelijkbare gemeenten onderaan bungelt. Wij hebben diverse voorstellen gedaan en zijn erg benieuwd naar zijn reactie. Maar daarover een volgende keer meer.

Bert Renkema

ingezonden

Ruimtelijke ordening, cultuurhistorie en overheidsfinanciën

In de wederom prachtig vormgegeven *Nieuwsbrief* van augustus 2012 ging natuurlijk mijn belangstelling in het bijzonder uit naar de artikelen, waarin 'ruimtelijke ordening' aan de orde kwam. Bij de bespreking van de stationsomgeving werd het standpunt van de SOD zeer terecht medebepaald door financiële aspecten.

Helaas was dat niet het geval bij het tweede project, het Sluiskwartier, "waarin veel op het spel staat". Coenen en Asselbergs hebben zich in november 2009 eigenlijk al gediskwalificeerd in hun *Ambitiedocument* en de SOD borduurt daarop voort. De stellingname van de SOD is uiteindelijk dat de haven weer terug moet komen en dat de Wilhelminabrug moet worden verplaatst. Nu worden financiële aspecten geheel uit het oog verloren. De Minister heeft (heel handig!) geschreven dat het Rijk niet gaat over zo'n plan en dat provincies en gemeente hiervoor verantwoordelijk zullen moeten zijn. Het is zonneklaar dat er dus geen financiële basis is voor het realiseren van dit plan. Een essentieel element van goede ruimtelijke ordening ontbreekt dan ook in de SOD-standpuntbepaling.

Ik wil ook over een ander punt nog iets opmerken. In de *Nieuwsbrief* worden enkele voorbeelden genoemd van panden en situaties, waar de Gemeente zuinig zou behoren om te springen met resterende bouw- en cultuurhistorische waarden uit einde 19e, begin 20e eeuw. Op de donateursavond is een terecht pleidooi gevoerd om een cultuurhistorische waardenkaart te maken en zodoende de voorschriften in de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening te kunnen toepas-

sen. In het Jaarverslag wordt in dit verband gewezen op het werkgroepje dat karakteristieke gebouwen en buurten uit het Interbellum gaat inventariseren. Naar mijn mening is in onze stad het belangrijkste object uit deze periode de Wilhelminabrug. Ik hoop dat de Werkgroep Interbellum-architectuur beseft dat de SOD haar standpunt over verplaatsing en/of wijziging van de aanlanding van dit cultuurhistorisch belangrijke monument moet herzien. Bedenk dan tevens dat de hoofdfunctie van de Wilhelminabrug inmiddels is de binnenstad bereikbaar te houden voor de bewoners van het Stedendriehoekgebied. De brugafrit, die voor fietsers niet te steil moet zijn, leidt dan ook rechtstreeks naar de Boreelgarage, die ruimschoots capaciteit heeft. Al het andere verkeer dat in Deventer wil wezen, dient gebruik te maken van de te verruimen A1-brug. Die verruiming behoort te worden gefinancierd door het Rijk.

Ik heb gepoogd in het bovenstaande duidelijk te maken dat de SOD bij standpuntbepalingen over ruimtelijke ordeningsbeleid en -projecten cultuurhistorische en financiële overwegingen hoort te integreren.

ir. J.M. Veldhuis

oud-inspecteur ruimtelijke ordening

Reactie van de redactie

De SOD bemoeit zich principieel niet met de gemeentefinanciën. Ook de overwegingen van de SOD in de plannen voor de stationsomgeving zijn puur praktisch, niet financieel. Algemeen vindt men de Wilhelminabrug een splijtzwam voor de binnenstad. Verplaatsen betekent behoud. Bij een verkeersinfarct op de A 1 is de oost-westverbinding aangewezen op de Wilhelminabrug, met sluipverkeer dwars door de binnenstad. Omrijden bij Zwolle of Zutphen om de IJssel over te steken is het enige alternatief. De heer Veldhuis wijst terecht op de cultuurhistorische waarde van de Wilhelminabrug. De werkgroep interbellum is zich daarvan bewust. De 'oplossing' van de gemeente voor de brug is voor iedereen ongunstig. De splijtzwam blijft. Niet alleen bewoners van de Stedendriehoek zullen de brug gebruiken; voor fietsers wordt de helling te zwaar, gezien de korte aanlanding.

Gemeentelijke koers voor

Ruimtelijke ordening

Een 'koersdocument' wordt het rapport *Onderzoek en beleidsadvies Deventer-binnenstad* van het bureau SteenhuisMeurs ook wel genoemd, omdat de gemeente zich hierop kan richten bij haar beleid voor de binnenstad. Het is in januari 2012 uitgekomen en de algemene visie die erin verwoord wordt, dient als basis voor bijvoorbeeld het bestemmingsplan, de welstandsnota en het beeldkwaliteitsplan, en bij het beheer van cultureel erfgoed. Voor de SOD is dit uiteraard een belangrijk document. Daarom volgt nu een overzicht van de inhoud.

et doel van Steenhuis en Meurs is een leesbare stad. Binnen die stad zijn gebieden te onderscheiden die ieder hun eigen verhaal vertellen. De gebouwen, groene ruimtes en andere elementen worden daarom niet afzonderlijk behandeld, maar als onderdelen van dat verhaal. Deze aanpak sluit aan bij de beleidsbrief *Modernisering van de Monumentenzorg* (MoMo).

Historische verkenning

Aan de indeling in gebieden gaat een gedegen historische verkenning vooraf van de binnenstad als geheel. Voor welke functies, naast wonen, is de ruimte gebruikt en wat er is veranderd: wat is er gebouwd, welke plekken zijn leeg gebleven, hoe is de infrastructuur aangepast? Per periode noemen de auteurs een aantal karakteristieke gebouwen en ze geven een overzicht van wat er bewaard is gebleven, de culturele erfenis.

In de periode 1600-1800 bijvoorbeeld zijn er vestingwerken aangelegd. En door de overgang naar het protestantisme in 1591 had de stad de beschikking gekregen over bezittingen

van kloosters en gasthuizen. Deze ruimten gebruikte zij onder andere voor volkshuisvesting (Stromarkt, Nieuwe Markt, Hofstraat). De contouren van de vestingwerken en de genoemde pleinen behoren tot de culturele erfenis. Als functies van de binnenstad worden vervolgens in het historische overzicht onderscheiden: de infrastructuur, groen en openbare ruimtes, religieuze stad, commerciële en industriële stad, militaire stad.

Een speciaal hoofdstuk behandelt de ingrepen na de Tweede Wereldoorlog. Wat er toen gebeurd is, bepaalt immers in hoge mate het huidige beeld. Hier schetsen de auteurs niet alleen de concrete resultaten, maar ook de manier waarop deze tot stand kwamen. En daarbij spelen vragen die niets van hun actualiteit verloren hebben: Voor welke eigentijdse functies wilde de gemeente de binnenstad aanpassen? Hoe verhoudt deze vernieuwing zich tot het historische karakter? Hoe ging de politiek met de beleidsplannen

ruimtelijk erfgoedbeleid

om? Financiële perikelen stonden soms in de weg en burgers lieten af en toe flink van zich horen.

Tien gebieden

Deze verkenningen leiden tot de verdeling van de binnenstad in tien gebieden, ieder met een eigen identiteit. Hierbij gaat het om de belangrijkste immateriële kenmerken, om structuren, de openbare ruimte en gebouwen. Onderscheiden worden tien gebieden: zie kaartje linkerpagina.

Veelal zijn er in een gebied verschillende historische lagen te onderscheiden. Dat blijkt al bij nummer 1. Hierin zijn de oude immuniteit en de moderne devotie te herkennen rondom het Lamme van Diesseplein, aan de Stromarkt staan zeventiende-eeuwse pronkhuizen en de naoorlogse SNS-bank, aan de Nieuwe Markt is de wederopbouwarchitectuur vertegenwoordigd in het Alexander Hegius Gymnasium. In het totale gebied is veel gerenoveerd. De Proosdijpassage (1990) is een ingreep ten behoeve van de winkel-functie. Een dergelijke rijke gelaagdheid is geen probleem, als er maar sprake is van een innerlijke logica binnen het gehele gebied.

Een leesbare stad

Die samenhang is te bereiken door kritisch te kijken naar de maatvoering van nieuwe gebouwen, de vormgeving, de materialen. De situatie in het gebied van de binnengracht bijvoorbeeld laat te wensen over: "De twee dominante elementen binnen dit gebied, het Sijzenbaancomplex en de parkeergarage Op de Keizer, zijn van vitaal belang voor de binnenstad, maar sluiten niet logisch aan op de omringende openbare ruimte. Het wooncomplex is gericht op een bevatbare, menselijke maat, maar botst daarmee op het autoverkeer rond de parkeergarage. Het Sijzenbaanplein maakt onderdeel uit van de geplande cultuur-as, de route van het station naar de IJssel. De inrichting van de openbare ruimte in dit gebied verhoudt zich nog niet tot deze ambitie."

En er worden nog wel meer plekken genoemd waar het beter zou kunnen.

Toch is de conclusie van het rapport positief: "Deventer is een stad met een voor Nederlandse begrippen ongekende historische gelaagdheid. [...] Toch is de stad geen ratjetoe van verschillen: de openbare ruimte, de bouwvolumes, de architectuur en de groenstructuur hebben een sterke samenhang en consistentie, met slechts enkele verstoringen en frictiegebieden. De rijkdom van Deventer is dat één binnenstad de geschiedenis van duizend jaar bouwen en beheren in zich kan samenballen."

Beleid

Hoe kan de gemeente er nu voor zorgen dat Deventer zijn historische waarde behoudt en tegelijkertijd zich ook in de toekomst kan blijven voegen naar de eisen van de tijd? In het laatste gedeelte nemen Steenhuis en Meurs de regelgeving onder de loep. Is deze overal consistent? Waar zitten nog leemtes? Zij komen met een hele lijst van aanbevelingen. Op enkele daarvan heeft de SOD al eerder gewezen. Zo is de naoorlogse laag (bouwkunst en stedenbouw) onvoldoende in kaart gebracht en zouden circa vijftig panden uit de jaren 1920-2010 de status moeten krijgen van gemeentelijk monument. Verder ontbreekt een goed overzicht van de verwachtingswaarde archeologie en bouwhistorie, waarvoor de blokkenbenadering van Ronald Stenvert als mogelijkheid wordt genoemd (zie *Nieuwsbrief* 30).

Steenhuis en Meurs wijzen erop dat voor de gemeente een cruciale rol is weggelegd als het om concrete ingrepen gaat. Wat in theorie goed beschermd is, blijkt dat in de praktijk niet altijd te zijn. Het complex Graaf van Buren aan de Gibsonstraat bezat weliswaar de status van beschermd stadsgezicht, maar dat maakte geen noemenswaard verschil. Van de smalle percelen die er stonden, is niets te herkennen in de nieuwe bloksgewijze bebouwing; alleen de voorgevel van het rijksmonument is behouden.

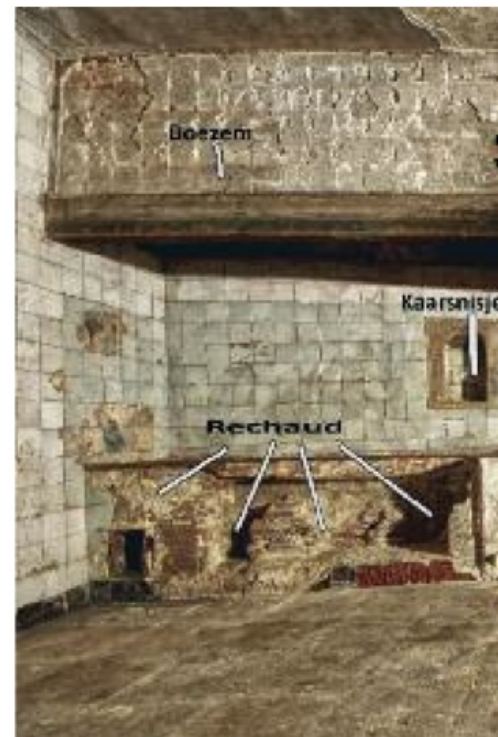
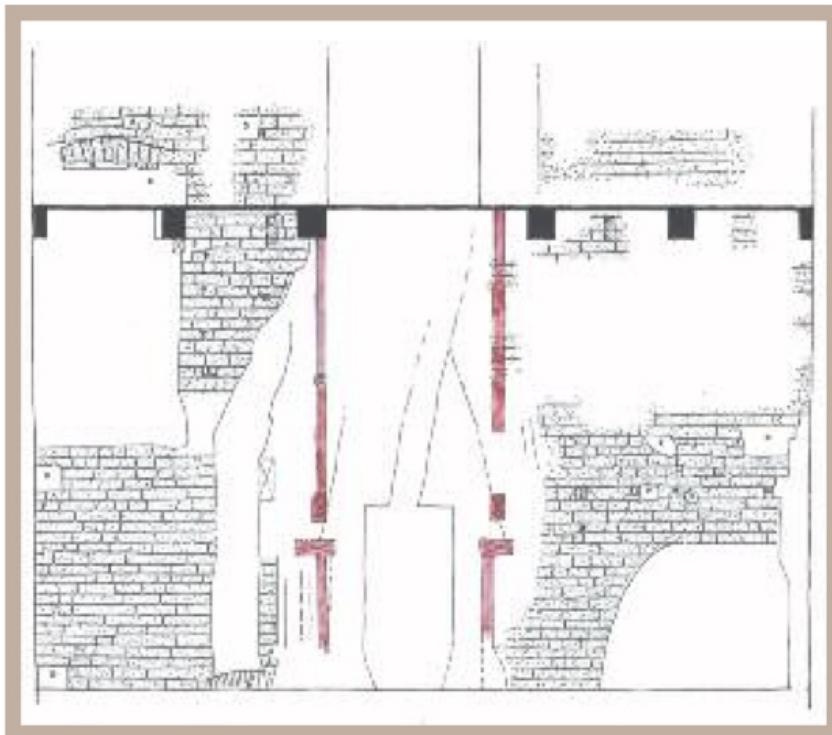
Van harte bevelen de auteurs de gemeente aan een antwoord te formuleren op de fundamentele vragen: wat zijn de kwaliteiten van de binnenstad, wat willen we behouden en wat is het verhaal dat we met de binnenstad willen vertellen? Deze antwoorden moeten vervolgens dienen als grondgedachte van alle regelgeving op dit gebied en bij de handhaving.

Uiteraard raakt met name dit laatste gedeelte de activiteiten van de SOD in de kern. Onze voorzitter heeft deel uitgemaakt van een klankbordgroep die de inventarisatie van Steenhuis en Meurs begeleidde. Het rapport wijst volgens de Stichting een uitstekende koers aan. Nu is het zaak dat de gemeente de aanbevelingen van het rapport in concreet beleid gaat omzetten.

Stromarkt 19.... een bijzonder pand

Een oproep in 2007 onder donateurs van SOD en leden van de regionale afdeling van de AWN (Vereniging van vrijwilligers in de archeologie) resulteerde in de oprichting van de Werkgroep Bouwhistorie Deventer. Sindsdien heeft de werkgroep al in verscheidene panden in Deventer de bouwhistorische elementen geïnventariseerd, opgemeten, ingetekend, gefotografeerd en in veel gevallen de geschiedenis van het pand en zijn bewoners in de archieven achterhaald.

De tufstenen restanten op de scheidingmuur met Sandrasteeg 8; in rood de in-kassingen van de schouw die thans de oude raadszaal in het stadhuis siert (tekening adviesbureau Lantschap)

De resultaten van deze onderzoeken worden op papier en/of digitaal vastgelegd en ook de bewoner of eigenaar van het pand ontvangt een kopie. De deelnemers aan het onderzoek, allen vrijwilliger, doen het onderzoek geheel belangeloos en vaak in nauwe samenwerking met professionele bouwhistorici en architecten.

Momenteel wordt gewerkt in het pand Stromarkt 19, eigendom van de NV Bergkwartier, bij Deventenaren bekend onder de naam La Fontana. Het pand heeft deel uitgemaakt van een veel groter pand. Samen met Sandrasteeg 8 en een eerder gesloopt deel onder het aangrenzende voormalige bankgebouw is het in verschillende soorten natuursteen gebouwd als proosdij van het kapittel van Lebuïnus. Dat wordt in 1040 voor het eerst genoemd. Het gebouw was minimaal 16 en maximaal 21 m lang en bijna 9 m diep. In Sandrasteeg 8 zijn verschillende delen aangetroffen die, samen met een houten balk, wijzen op een datering rond 1130. In het midden van de negentiende eeuw is het pand opgedeeld in Sandrasteeg 8 en Stromarkt 19. Van het laatste is later een deel aan de zijde van het voormalige bankgebouw gesloopt. Aan de buitenkant van Sandrasteeg 8 is weinig

De schouw in de keuken

meer van de proosdij te herkennen; alleen de gevelwand aan de Sandrasteeg is nog deels in de vroegere staat gehandhaafd. Stromarkt 19 daarentegen heeft thans een voorgevel van zeventiende- of achttiende-eeuws metselwerk, die in de negentiende eeuw werd gepleisterd en van schuiframen is voorzien. Van de achtergevel stammen de onderste delen uit de dertiende eeuw; ze zijn opgetrokken in baksteen, voor een deel zelfs op oudere delen van tufsteen. De achtergevel is in de zeventiende eeuw vernieuwd, maar alleen het bovenste deel stamt nog uit die tijd.

Op de bel-etage is de gevel in de negentiende eeuw eveneens aangepast.

Inwendig zijn nog heel wat sporen van de oorspronkelijke bouw en van latere aanpassingen bewaard gebleven. Met instemming van NV Bergkwartier en aansluitend op een eerdere inventarisatie van bouwhistorische elementen door Wijnand Bloemink hebben de leden van de werkgroep aanvullend onderzoek verricht, uiteraard in nauwe samenwerking met Bloemink en met de bouwhistoricus van RCE (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) Dirk de Vries.

Uit onder meer dendrochronologisch onderzoek van kapdelen die na de bombardementen in 1945 gespaard zijn gebleven, heeft Bloemink vastgesteld dat het pand tijdens de grote stadsbrand van 1334 grotendeels is verwoest en kort daarna weer is opgebouwd. Beschadigde muurresten van tufsteen zijn vervangen door baksteen, zodat zowel in de scheidingswand met Sandrasteeg 8 alsook in de oorspronkelijke achtergevel van de proosdij beide steensoorten voorkomen.

De aanzet van de (vermoedelijke) traptoren

Het onderzoek door de werkgroep bestond uit het inmeten en intekenen van de verdieping en de bel-etage en aanvullend onderzoek naar muurresten uit de twaalfde, veertiende en zeventiende eeuw. In de genoemde scheidingsmuur werd tevens de exacte plek herkend waar ooit de schouw stond die thans de oude raadszaal in het stadhuis siert.

Het souterrain van het pand bestaat uit twee delen en heeft oorspronkelijk een houten zoldering gehad die ergens tussen de veertiende en de zeventiende eeuw is vervangen door gemetselde gewelven. Het achterste deel, achter de eigenlijke tufstenen proosdij uit de twaalfde eeuw, heeft drie naast elkaar gelegen voorraadkelders waarvan de middelste hoogstwaarschijnlijk wel tot een uitbouw uit de twaalfde eeuw behoort. De achtergevel en steunberen van een zijwand zijn tot aan de boogaanzetten van het gewelf opgebouwd uit tufsteen. In de kelder met de scheidingsmuur met Sandrasteeg 8 is de aanzet van (vermoedelijk) een traptoren aangetroffen.

De dorpel ervan bestaat uit drie trachietblokken op rij van 40 x 30 x ... cm en ook de ijzeren duim waaraan een deur was opgehangen, is nog aanwezig.

Het voorste deel is de keuken. Deze is (nadat de laatste proost het pand had verlaten en de proosdij was overgedragen aan de gemeente, in 1676 verkocht aan Hendrik de Sandra) geheel vernieuwd. De keuken is maar zeven meter breed en acht meter diep.

De voor- en achterwand ervan vormen tevens de voor- en achterwand van de twaalfde-eeuwse proosdij. Zowel de wanden als de gewelven van de keuken zijn geheel bekleed met witte tegeltjes waarvan het merendeel uit het eind van de zeventiende of het begin van de achttiende eeuw stamt. In de keuken bevindt zich een schouw die volgens de professionele bouwhistorici absoluut uniek is. De vormgeving van de boezembak doet vermoeden dat die nog uit de vijftiende of zestiende eeuw kan dateren.

Onder de boezem zit een rechaud dat ooit uit vier roosters bestond, verwarmd door houtskool en later door antraciet; een ervan is nog volledig intact. Op de vuurplaats is het steunijzer voor het braadspit nog aanwezig, evenals de ophanghaak van de wende (de draaiarm waaraan de ketel hing) en de staven waaraan het te roken vlees werd opgehangen. Tegen de vuurplaats zit een ruimte waarin misschien een (koperen) reservoir was bevestigd, dat als boiler dienst deed en dat door middel van een loden leiding (nog deels aanwezig) in verbinding stond met een van de twee pompen op het aanrecht. De tweede pomp haalde met een loden leiding koud water uit een waterkelder onder het pand Sandrasteeg 8.

Ook werd een dichtgezette doorgang tussen Stromarkt 19 en Sandrasteeg 8 in de keuken ontdekt. Een recent bezoek van de heren Bloemink en De Vries heeft aangetoond dat er nog wel het een en ander valt te onderzoeken. Een eindrapport van het onderzoek is dus nog niet in zicht.

Herman Lubberding

Coördinator van het onderzoek Stromarkt 19

Onderduikhuizen voor Joden in Deventer

Deze en meer afbeeldingen van de onderduikhuizen en de kaart met onderduikadressen vindt u op www.underduikhuizenvoorjodenindeventer.nl

Hans van Beeck schreef in onze *Nieuwsbrief* 28 en 29 een tweetal artikelen over onderduikplekken voor Joden in Deventer.

Inmiddels is er ook een website gelanceerd: www.underduikhuizenvoorjodenindeventer.nl

Ter gelegenheid hiervan een gesprek met Hans van Beeck. Waarom dit onderzoek?

Ik ben mij uit pure nieuwsgierigheid met dit onderwerp gaan bezighouden. Het is een zwaar thema, maar ik vind het belangrijk onderzoek te doen naar deze, zoals ik het noem, 'monumenten van heldhaftige menslievendheid'. Het was ook leuk om te doen, want ik heb de stad zoveel beter leren kennen. Het idee van panden waar een geschiedenis aan verbonden is, komt van het boekje *Hier woonde... een wandeling langs woonhuizen van Deventer literatoren*, samengesteld door Henk van Baalen en Jos Paardekooper. Maar het concept van een wandeling liet ik al snel los: te veel panden en met een te grote onderlinge afstand, die bovendien lang niet allemaal in de oude binnenstad staan.

Hoe ben je te werk gegaan?

Ik heb bronnenonderzoek in Stadsarchief en Athenaeumbibliotheek gedaan door gezinskaarten te raadplegen. Een handicap hierbij was dat deze kaarten na 1939 niet meer bijgewerkt zijn, en dus onjuiste gegevens kunnen bevatten. Gelukkig heb ik over de gezinssamenstellingen later veel aanvullende informatie gekregen van familieleden van de betreffende gezinnen. Vervolgens heb ik de adresboeken en naamboeken van 1938 en 1939 en van 1949 en 1950 bestudeerd. Hierdoor kreeg ik een redelijk goed beeld van wie er tijdens de Tweede Wereldoorlog in de desbetreffende huizen gewoond hebben.

Daarna heb ik getracht kinderen op het spoor te komen van degenen die destijds onderduikers opnamen, en ook Joodse mensen die zelf in Deventer onderdoken en overleefden. Verder vond ik meermalen mensen die als kind tijdens de bezetting in de buurt van de onderduikhuizen woonden. Ik heb in totaal met 48 mensen gesproken. Slechts zelden werd mij een gesprek geweigerd. Er kwamen ook mensen van buiten de stad of zelfs uit het buitenland bij mij op bezoek. Telefonisch en via de mail kreeg ik eveneens veel informatie over dit onderwerp. Veel mensen kenden iemand die mij wellicht verder zou kunnen helpen en dat bleek vaak ook zo te zijn.

Ik heb gemerkt dat veel spontane medewerking verleend werd omdat ik bestuurslid van de SOD ben; dat boezemde vertrouwen in. Omgekeerd vond ik het prettig om als SOD-bestuurslid een dergelijk nuttig onderzoek te doen. Het is weer eens iets heel anders dan waarmee wij als SOD meestal bezig zijn! Verder heb ik contact gehad met het Etty Hillesum Centrum hier in Deventer en met het Joods Historisch Museum in Amsterdam, die mij van nuttige informatie voorzien hebben.

Heb je veel reacties gehad op de Nieuwsbriefartikelen en de website?

Op het eerste artikel, in *Nieuwsbrief* 28, kwamen al veel reacties binnen. Mede door deze inbreng kon ik in het tweede artikel, in *Nieuwsbrief* 29, het aantal onderduikpanden van ruim twintig naar zo'n 35 brengen. Ook het tweede artikel leidde tot veel opmerkingen. Het feitenmateriaal dijde zo fors uit dat ik het bestuur van de SOD voorstelde een interactieve website te laten maken, waarop belangstellenden een virtuele wandeling zouden kunnen maken en kennis nemen van de geschiedenis van de onderduikpanden. Dus toch een wandeling! Het bestuur zegde medewerking toe en ook dankzij de bijdragen van enkele sponsors (de gemeente Deventer, de NV Bergkwartier en de Rabobank) kon de website gerealiseerd worden. Deze is gelinkt aan die van de SOD (www.oud-deventer.nl) maar is ook direct te bezoeken.

Veel respons kreeg ik vooral na een artikel over de website in de Stentor en een interview met mij op Deventer TV. Ongeveer veertig mensen kwamen ook nu weer met reacties. Dit maakt het noodzakelijk dat de website grondig herzien wordt, hetgeen juist met een website heel gemakkelijk gaat. Deze 'tweede druk' komt voor het einde van dit jaar. Ik verwacht echter, dat het onderzoek daarmee nog steeds niet afgerond zal zijn, en ik hoop dat mensen zullen blijven reageren.

Catherine Bolkestein

De pomp bij Pinel

Vroeger

Nu

In 1874 werd het landgoed Brinkgreven geveild. De koper van het hoofdgebouw en directe omgeving was het Sint Elisabethsgasthuis, de psychiatrische inrichting van Deventer. Al vele jaren had het bestuur gesproken over een buitengesticht. Bij het landgoed hoorde onder meer een boerderijtje. Van meet af aan waren de paviljoens, naar ontwerp van Mulock Houwer, genoemd naar vernieuwers in de psychiatrie, zoals Schreuder van de Kolk. Dat gold ook voor andere gebouwen en zo kreeg het boerderijtje de naam van een andere baanbreker, Pinel.

Professor Philippe Pinel, 1745 – 1826, was neuroloog en filosoof in Parijs. Hij bevrijdde de psychiatrische patiënten uit hun kerkers en boeien. Volgens hem moesten deze patiënten worden behandeld met geduld en begrip. Hij wordt door sommigen beschreven als "de vader van de moderne psychiatrie".

Aankankelijk werd het boerderijtje als werkplaats ingericht. Arbeidstherapie is ook nu nog een belangrijk onderdeel van de behandeling. Thans is er het verpleegkundig museum gehuisvest. De geschiedenis van Brinkgreven is uitvoerig beschreven door dr. C.M. Hogenstijn in zijn *St. Elisabethsgasthuis en Brinkgreven*.

Voor het boerderijtje staat een waterpomp. Schoon water, de basis van de hygiëne, kon men tot die tijd alleen krijgen uit zulke pompen. Dit exemplaar was de laatste jaren sterk verwaarloosd en stond op instorten. Op aandringen van de Stichting Oud Deventer is de restauratie van dit kleine, maar waardevolle monumentje voortvarend aangepakt door het nieuwe hoofd huisvesting van de locatie van Brinkgreven, de heer Jan Eleveld.

Neelco Osinga

Een Deventer aannemersfamilie

Naar aanleiding van het artikel over het Sluiskwartier in Nieuwsbrief 30 raakte ik in gesprek met de heer G. Witteveen. Hij is een kleinzoon van Hendrik Jan Witteveen (en niet J.H., zoals ik abusievelijk schreef), die opdracht gaf tot de bouw van de prachtige huizenrij aan Pothoofd 187-193. Deze was aannemer en na hem zouden nog twee generaties Witteveen werkzaam blijven in het Deventer familiebedrijf.

Hendrik Jan Witteveen (geboren 1856) werkte tot 1906 samen met zijn broer Harmen in het familiebedrijf, dat gevestigd was aan de Assenstraat. In 1888 en 1891 werden de huizen aan het Pothoofd door hen gebouwd en daarna verhuurd. De rij huizen was oorspronkelijk

symmetrisch van opzet. Rechts en links werd het bouwblok afgesloten met torens van twee verdiepingen en een afgetopte kap. De twee middenpartijen waren een verdieping lager en de daken waren in het midden onderbroken (vergelijk de foto op pag. 7 van *Nieuwsbrief 30*) door dakkapellen met overdwarse kappen. Een verbouwing in de jaren dertig is uitgevoerd door Jacob Willem Witteveen (geboren 1884), een zoon van Hendrik Jan. De opdracht was afkomstig van G. Kappelle, die intussen het naastgelegen graanpakhuis had overgenomen van A.L. van der Lande. Helaas hebben de huizen geen beschermde status, maar het zou toch zeer te betreuren zijn als zij – volgens de plannen van Jo Coenen – zouden worden afgebroken.

De laatste Deventer aannemer uit deze familie is de heer G. Witteveen (geboren 1927). Zijn bedrijf is dikwijls betrokken geweest bij restauratieprojecten. In veel gevallen ging het om panden die door de geallieerde bombardementen tijdens de Tweede Wereldoorlog getroffen waren. Daartoe behoorde ook zijn vaderlijk huis aan de Brink, dat pas in 1949-1950 hersteld kon worden wegens gebrek aan bouwmaterialen. Hij vertelt verder dat hij samen met zijn vader Jacob Willem de restauratie van Polstraat 36-38 heeft uitgevoerd. Dat was in 1958-1960.

In 1971 is het aannemersbedrijf opgeheven en vanaf dat jaar werkte Gerrit Witteveen meer dan twintig jaar als projectbegeleider voor de NV Bergkwartier. Bij de restauratie van de voormalige koekbakkerij De Gekroonde Almansgading (1980) en de vroegere hotels De Engel (1983) en De Moriaan (1986) werkte

Polstraat 36-38

hij samen met de stadsarchitect, Harry Rademaker. Hij herinnert zich dat de zijgevel van het hoekpand, de Gekroonde Almansgading, dreigde te verzakken, en dat daarom de fundamenteën ingrijpend moesten worden versterkt. D.H. Baalman noemt dit huis “het mooiste klassicistische bouwwerk in de hele stad”. U vindt een luchtfoto van dit deel van het Grote Kerkhof op de website van de NV Bergkwartier.

Ook buiten de gemeente raakte de naam Witteveen bekend. Een andere zoon van Hendrik Jan, Willem Gerrit, werd stadsarchitect van Rotterdam en kreeg na het bombardement van 14 mei 1940 de opdracht een plan te maken voor de wederopbouw van deze stad. Dat plan is niet uitgevoerd, omdat het na de oorlog niet vernieuwend genoeg meer werd gevonden. Hij keerde in 1946 terug naar Deventer. Hier werd hij een van de oprichters van Witteveen + Bos. Een zoon van deze Willem Gerrit is bekend geworden als minister van financiën, van 1963 tot 1965 en nogmaals van 1967 tot 1971.

Herman Vrieling

De gevelsteen op Bergschild 23-25 herinnert aan Jacob Witteveen: de Jacobs ladder verwijst zowel naar de naam als naar het beroep van deze aannemer.

Architectuur in Deventer tijdens het interbellum (1918-1940)

In *Nieuwsbrief* 31 kondigde de redactie aan dat er een speciale editie in voorbereiding is over de architectuur in het interbellum. In aansluiting bij de van rijkswege gestimuleerde modernisering van de monumentenzorg (MoMo) heeft de werkgroep besloten gebouwen in samenhang met hun omgeving en hun cultuurhistorische context te beschrijven. De architectonische kwaliteiten vormen slechts een gedeelte van dit verhaal. De omvangrijke volkswoningbouw bijvoor-

beeld is niet los te zien van de miserabele woonomstandigheden van de fabrieksarbeiders. Bioscopen, laboratoria en garages zijn nieuwe typen gebouwen, een direct gevolg van nieuwe uitvindingen.

Hierdoor is de hoeveelheid materiaal steeds uitgedijd en de omvang van de *Nieuwsbrief* bleek onvoldoende te zijn. Daarom zal de SOD in haar lustrumjaar 2013 uitkomen met een boekje over dit onderwerp.

ussen 1918 en 1940 breidde Deventer zich uit via een waaier van radiale wegen vanuit de oude stad. Deze stadsuitbreidingen waren gedeeltelijk volgens een klassiek stedenbouwkundig plan getekend: een paar monumentale assen, met openbare gebouwen als markeringspunt en min of meer gesloten bouwblokken die het geheel opvulden. Het expressionisme was de meest toegepaste bouwstijl in die jaren.

Stijlkenmerken

Het expressionisme vond in Nederland zijn oorsprong in de Amsterdamse School, een in Amsterdam ontwikkelde bouwstijl. Aanvankelijk was deze stijl plastisch, met een fantasierijke vormtaal en kleurig materiaalgebruik. Later kwam er meer aandacht voor functionele aspecten (o.m. platte daken), of gebruikte men in- en uitspringende blokvormen (kubistisch expressionisme).

In de expressionistische bouwstijl is de uiterlijke vorm allesbepalend. Kenmerkende elementen zijn:

- kostbare en vaak moeilijk uitvoerbare details, zoals torentjes, hoekoplossingen en geveluitstulpingen
- aan de natuur ontleende vormen
- golvende of gekrulde vormen en kartelranden
- sterke horizontale geleidingen, met venster- en dakkapelstroken
- laddervensters met roedenverdeling
- v- en ruitvormige roeden in de vensters
- trapezium- en paraboolvormen als overkapping
- natuurlijke materialen (baksteen, hardsteen, hout en dakpannen) die soms op volstrekt oneigenlijke wijze worden gebruikt, zoals verticaal metselwerk, in sierverband uitgevoerd en geplaatste dakpannen tegen de gevels
- betonnen luifel, dak- en balkonoverstekken (na 1925)
- zwaar uitgevoerde houten kozijnen en dik gedetailleerde tussendorpels
- glas-in-lood, toegepast in bovenlichten.

Beschermde en nog niet beschermde panden

Veel stijlkenmerken van het expressionisme zijn nog herkenbaar in bebouwing aan de Zwolseweg, de Diepenveenseweg en de Hoge Hondstraat en hun omgeving, en in een aantal schoolgebouwen. Een fraai stedenbouwkundig markeringspunt uit die tijd is nog te vinden aan de Diepenveenseweg, de achter de rooilijn geplaatste Vrouwenarbeidsschool uit 1923, geflankeerd door twee woon-/bedrijfspanden met daartussenin een schoolplein met bomen.

Ook in de binnenstad van Deventer zijn nog een aantal panden uit die tijd vrij gaaf bewaard gebleven, zoals Bergkerkplein 10-11 en Boterstraat 12.

De meest kenmerkende panden in Deventer uit de interbellumperiode zijn inmiddels al aangemerkt als rijks- of gemeentelijk monument. Het gaat onder meer om de volgende panden:

- Brink 20, bioscoopgebouw 'Luxor'
- Ceintuurbaan 8, Handelsschool
- Emmastraat 33, kantoor IJzergieterij Nering Bögel
- Zwolseweg 77-97, woonhuizen.

In 2010 is het voormalige Geertruidenziekenhuis uit 1940 op verzoek van de Stichting Oud Deventer op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst.

De SOD vindt echter dat er te weinig panden uit de interbellumperiode beschermd zijn. Er is daarom een verkennend onderzoek gedaan om na te gaan of de gemeentelijke monumentenlijst aanvulling behoeft en of er karakteristieke panden in het bestemmingsplan moeten worden opgenomen. Het onderzoek heeft een aantal ensembles in hun omgeving opgeleverd die de moeite waard zijn om bewaard te blijven.

Peter Dekker

Lamp aan het Geertruidenziekenhuis. De stijl is art deco.

Dominee, dichter, geschiedschrijver

E. de Bruijn

Eerst de waarheid, dan de vrede. Jacob Revius 1586-1658

Zoetermeer 2012

ISBN 9789023926207, NUR 620. Prijs € 32,50

oor Deventer is Jacob Revius de calvinistische predikant die hier tussen 1614 en 1641 de 'nadere reformatie' heeft doorgevoerd ten koste van de aanhang van het rooms-katholicisme. Hij is de man die het ontslag van de remonstrantsgezinde (vrijzinnige) dominee Mathisius (1617) bewerkstelligde. Hij is ook landelijk bekend om zijn bijdrage

aan de Statenvertaling van de Bijbel. Maar Revius was ook de dichter van de *Over-Ysselsche sangen en dichten* (1630) en de schrijver van een vijfdelige, goed gedocumenteerde geschiedenis van Deventer, *Daventria illustrata* (1651).

Predestinatieleer

Niet alleen om de aandacht voor Deventer, waar onze bijzondere belangstelling naar uitgaat, is deze biografie het lezen meer dan waard, mede dankzij een goed verzorgde stijl. De gereformeerde gezindheid van de auteur leidt tot vragen die voor de buitenstaander wel eens wat lange uitweidingen met zich meebrengen. Maar haar invoelend vermogen geeft de lezer ook inzicht in opvattingen die ver van hem afstaan. Hoe kan iemand geloven in Gods goedertieren-

Gebbrandschilderde ramen uit de Assenstraat, gevonden in 1985; nu in het Historisch Museum Deventer. Foto uit B. Dubbe, 50 Miniaturen

heid, als de mens al voor zijn geboorte is voorbestemd om verloren te gaan of behouden te worden? De Bruijn maakt duidelijk dat naar Revius' diepste overtuiging de mens door de erfzonde onmachtig is om zelf zijn verlossing te bewerkstelligen, dat deze alleen afhangt van Gods genade. Als dichter buigt hij deemoedig het hoofd onder zijn schuldbesef: *T'en zijn de Joden niet, Heer Jesu, die u cruysten, (...) Ick bent, ô Heer...*

Deventer afkomst

Hij kwam uit een gereformeerd nest. Zijn vader, Rijck Reefs, was halverwege de jaren 1580 in Deventer medewerker van de ontvanger van het Lebuinuskapittel en de andere geestelijke goederen, ene Carolus Gallus, een gewezen pastoor. Belangrijker vond hij echter zijn afstamming van een Deventer regentengeslacht. Zijn moeder was Cornelia Heynck, een dochter van de schepen en raad Johan Heynck.

Enkele maanden na zijn geboorte wordt de situatie hier te gevaarlijk voor aanhangers van de 'ware' religie. Revius' ouders vestigen zich in Amsterdam. Daar groeit hij op, maar als student in Leiden staat hij ingeschreven als Revius Daventriensis. Waarschijnlijk is zijn moeder omstreeks 1603, na de dood van haar man, naar Deventer teruggekeerd. Haar zoons krijgen er dat jaar het burgerrecht. In 1604 ontvangt Jacob een studiebeurs van de stad, die hiermee de toekomstige dominee voor zich reserveert. Er bestond in die tijd namelijk een tekort aan goed opgeleide predikanten.

Jacob Revius; fragment van een gedenksteen in de Grote Kerk

Een raam van 1611 uit de Assenstraat

Het Historisch Museum Deventer bewaart een herinnering aan zijn grootvaders huis in de Assenstraat. Daar hebben medewerkers van de AWN glasruitjes gevonden, die in 1611 waren geschonken door Amsterdamse familieleden. De vensters zijn gemaakt naar een prentenserie van Maarten van Heemskerck. De thematiek is volharding en lijdzaamheid. De vrouw op de triomfwagen links is geduld. Op het ruitje rechts zit Isaac, die net als Christus bereid was zijn leven te offeren. Johan Heynck heeft tientallen jaren deel uitgemaakt van de magistraat van Deventer, en vervulde onder meer de functie van ambtman van Colmschate.

Huis aan de Stromarkt

In 1618 verhuizen Revius en zijn gezin naar het Badenhuis aan de Stromarkt. Het maakte deel uit van de onteigende geestelijke goederen en was vrijgekomen door het vertrek van dominee Mathisius naar Kampen. Van het pand met zijn brede negentiende-eeuwse gevel dateren alleen de kelders nog uit de tijd van Revius. In 1631 stort de schoorsteen in. Hijzelf, zijn vrouw en hun dochttertje raken bekneld onder het puin. De ouders overleven het ongeluk, het kind komt om het leven.

Bibliothecaris

In dit huis woont Revius dichtbij het voormalige Rijke Fraterhuis. Vanaf 1618 beheert hij de hier ondergebrachte stadsbibliotheek. Hij bestelt kettingen en grote sloten om de boeken vast te leggen, en nieuwe boekbanden. Een van zijn wapenfeiten is de restauratie van het tweede deel van Erasmus' Opera omnia (verzameld werk), waaruit in het verleden een Deventer pastoor aantootgevende passages had weggesneden. Hij voert een breed aankoopbeleid: hij schaft niet alleen geschriften van Luther en andere theologische werken aan, maar ook Cicero, boeken over vaderlandse geschiedenis, filosofie, aardrijkskunde en rechtswetenschap.

De Grote Kerk en de Bergkerk

Natuurlijk staat de kansel centraal in het leven van Revius. Onderaan de zestiende-eeuwse preekstoel in de Bergkerk is op zijn verzoek een knop aangebracht voor zijn hoed. Een pilaster onder het klankbord vertoont nog wel de sporen van een knop, maar of dat die van Revius is? Hij is een liefhebber van muziek, maar het orgel mag alleen buiten de eredienst bespeeld worden. De meeste muurschilderingen verdwijnen onder een laag witkalk, en ook de gebrandschilderde glazen moeten vervangen worden, "op dat allengskens de afgoden wt de glazen mogen geweest worden". In 1620 wordt een nieuwe schildering op het koorgewelf aangebracht, een bellenbla-

zende jongen als verwijzing naar de kortstondigheid van het aardse leven. Ook deze kan geen genade vinden in de ogen van Revius en de andere predikanten: het jongetje is bloot en moet dus ook overgekalkt worden.

Over-Ysselsche sangen en dichten, 1630

In zijn gedichten is goed te merken hoe sterk Revius betrokken is bij de lotgevallen van zijn stad af en toe goed te merken. Deventer ligt tijdens zijn verblijf nog altijd in de frontlinie:

*Aen d'Yssel-stroom, alwaer wy treurich saten
Om-heen beset met¹ Duytschen en Croaten²,
En menich Pool, en menich Castellaen³,
Daer leyden⁴ wy, de Velu siende aen
In lichte vlam tot aen den hemel branden,
De herder-pijp⁵ wt onse droeve handen.*

Het krijgsrumoer overstemt de herdersfluit (symbool van het idyllische IJsseldal in vredes-tijd). Over het beleg van Deventer in 1591 gaat het volgende vers:

*Wat rasender rumoer! Des Isels bleke vloet
Ja d' aerde met de locht⁶ staen in een lichte gloet.
Daer quamen overhoop⁷ geblixemt en gedondert
Van cloten⁸ ongemist⁹ wel sessenveertich hondert;
Tot dat een brede muer met grouwelijcken slach
Gescheuret vande rest geheel ter neder lach.*

De bres in de muur komt ook in beeld op een bekende prent van dit beleg, die bewaard wordt in het Deventer museum. Door de oorlog is de grote bloeitijd voorbij, Deventer is niet meer dan een provinciestadje. Ver te zoeken is de lauwerk-rans (waarmee de dichter geëerd wordt), ver weg is Apollo, de god van de muzen.

*De Ysel, ick bekent, draecht menich blancke snoeck,
Maer selden sietmen daer een dichter met een boeck.
De Yssel wedersijts queeckt hoge populieren,
Maer noijt vergroenden hem de schoone lauwerieren.
Hij plach den Dele-wijn¹⁰ tot ons te brengen neer,
Maer Delos¹¹ (weety wel) dat leijt hem al te veer.*

Herman Vrieling

¹omringd door

²buitenlandse huursoldaten

³Castiliaan

⁴legden

⁵herdersfluit

⁶lucht

⁷bij elkaar

⁸kogels

⁹geraakt

¹⁰soort rijnwijn

¹¹het eiland van Apollo

Broeders en zusters Lamme van Dieseplein

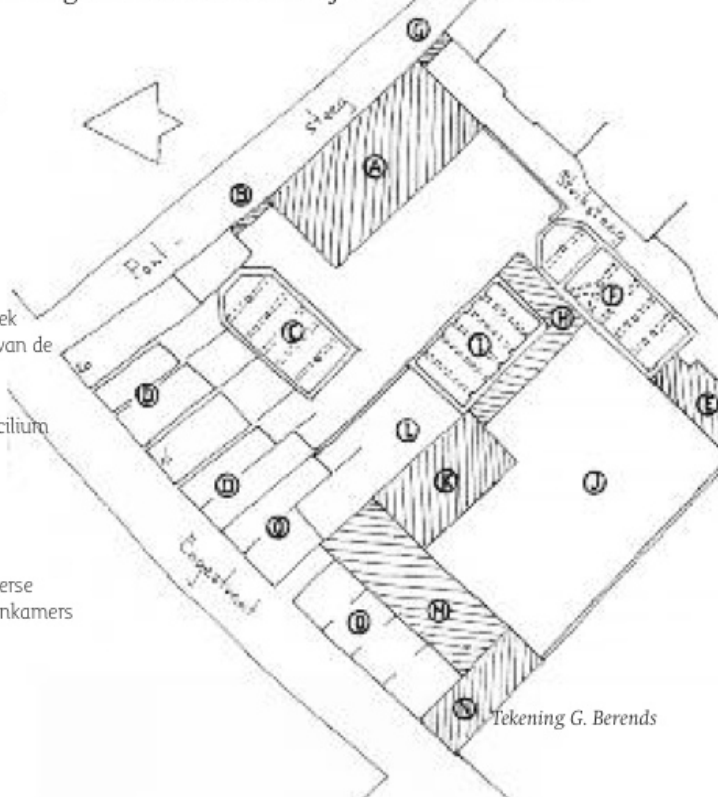
Tot 1997 is de Stichting Oud Deventer nauw betrokken geweest bij initiatieven om de historische betekenis van het Lamme van Dieseplein tot zijn recht te laten komen. Bij de afbraak van de HBS aan de Pontsteeg tussen 1963 en 1968 en de restauratie van het grote achttiende-eeuwse huis op de hoek van de Engestraat en de Stromarkt in 1968-70 kwamen de restanten aan het licht van het Heer Florens- of Rijke Fraterhuis en het Lamme van Diesehuis, wooncomplexen van broeders en zusters van het gemene leven. November jongstleden is de bouw van het Geert Groote Huis voltooid: een goede aanleiding voor de *Nieuwsbrief* om nog eens stil te staan bij wat hier is bereikt.

Lamme van Diesehus

- A Hoofdgebouw
- B Poort
- C Ceciliakapel
- D Huurhuisjes

Rijke Fraterhuis

- E Stal
- F Kapel, later bibliotheek
- G Poort aan het einde van de huidige Striksteeg
- H Trans
- I Broederhuis of domicilium fratrum
- J Hof
- K Ziekenhuis, ook wel gastenkamer
- L Plaats
- M Refter, keuken en diverse kamers, meest gastenkamers
- N Poortgebouw
- O Huurhuisjes

De stichting heeft vanaf 1964 aangedrongen op behoud van de aangetroffen overblijfselen. In 1968 resulteerde dit in de restauratie van een deel van de Ceciliakapel aan de Pontsteeg. Maar een oplossing voor de kelder onder de kapel van het Fraterhuis liet op zich wachten, hoewel de SOD hiervoor f 5000,- aan de gemeente had betaald. In 1996 lanceerde de SOD het plan op deze plek een informatiecentrum te bouwen en tegelijk iets te doen met de kelder, waarvan de ingang uit veiligheidsoverwegingen volgestort was met zand. Zij stelde een werkgroep in, die in 1997 werd omgezet in een zelfstandige stichting, de Stichting Realisering Herdenkingsplaats Geert Groote. Vanaf dat moment volgde de SOD de ontwikkelingen op afstand.

En nu is de droom gerealiseerd: op de plaats van de verdwenen kapel is een glazen visioen verrezen, de kelder met zijn authentieke gewelven en kolommen van omstreeks 1500 is dankzij een lift en een trap gemakkelijk toegankelijk voor het publiek, de restauratie van het nog bestaande gedeelte van de muur legt interessante bouwsporen van omstreeks 1500 en

van het gemene leven op het ein

De hoge muur rechts op de foto is een restant van de ziekenzaal, de lage muur is nog over van het broederhuis.

vroeger bloot. In de scheidingswand tussen het koetshuis (de stal) en het Geert Groote Huis te kent zich nog een grote spitsboog af: oorspronkelijk was dit dus een buitenmuur van de kapel. Het rommelige plein zal worden omgevormd tot een groen binnenstadhofje, een intieme verblijfsruimte die recht doet aan de nog aanwezige tastbare herinneringen aan een gouden tijdperk, waarin Deventer en de IJsselstreek in het algemeen culturele centra waren van Europees belang. Een afzonderlijk comité ijvert voor de totstandkoming van een beeld van Geert Grote, dat hier in 2013 een plaats moet krijgen.

Andere overblijfselen

In de zestiende eeuw bereikten het broeder- en zusterhuis op het Lamme van Dieseplein hun grootste omvang. Het hele gebied tussen de

Striksteeg, de Pontsteeg, de Engestraat en de tuin van de toenmalige proosdij, een rij huizen aan de Engestraat uitgezonderd, werd door de beide gebouwencomplexen in beslag genomen. Een zes meter hoge muur, die doorloopt in het grote gebouw van de Deventer Outlet (winkelpand op de hoek van de Engestraat en de Stromarkt), is een overblijfsel van de ziekenzaal of kleine gastenkamer (gebouw L) van het Rijke Fraterhuis. In het metselwerk zijn nog resten van een dichtgemetselde deur en een venster te zien. Het lage stuk muur met de korte hoek maakte deel uit van het *domicilium fratrum*, het onderkomen van de broeders (gebouw I). De beide kapellen zijn voorzien van een driezijdige koorsluiting. Tegen de middelste wand van het koor van de Ceciliakapel, die hoorde bij het Lamme van Diesehuis, zit een stuk muur, waarschijnlijk van een gebouw dat tussen de kapel en de Pontsteeg stond. Dit kan het achterhuis geweest zijn van het particuliere woonhuis op de hoek van de Pontsteeg en de Engestraat. Tijdens de ontgraving aan de voorzijde van het Geert Groote Huis, zijn minimale resten van de koorsluiting van de kapel aangetroffen op de overgang van de oude vloer en de muren. Deze zijn door de Archeologische Dienst gedocumenteerd.

De muren zijn weer gebruikt als begrenzing van toiletten, trap en lift.

In het grote achttiende-eeuwse pand Engestraat 2-4 (Deventer Outlet) zijn het poortgebouw, de refter en de keuken van het Fraterhuis opgenomen, inclusief de kap. Vermoedelijk bestaan nog veel van de ruime kelders, die onder de meeste gebouwen aanwezig waren (niet onder de stal), zij het dat de gewelven niet intact zullen zijn.

Herman Vrielink

Voor dit artikel is voornamelijk geput uit onderzoek van J.W. Bloemink.

Restant van een gebouw tegen het koor van de Ceciliakapel

Geert Groote Huis

Ooproep!

Word donateur. U steunt daarmee onze inspanningen om het gebouwde culturele erfgoed binnen de stad Deventer te behouden. U kunt zich per brief of per e-mail aanmelden bij het redactieadres (zie colofon) of bij het secretariaat.

De *Nieuwsbrief Oud Deventer* wordt toegezonden aan beleidsmakers, ambtenaren en donateurs van de SOD.

Bezoek onze website

Breng een bezoek aan de website van de Stichting Oud Deventer!
www.oud-deventer.nl

Secretariaat SOD

N. Osinga
Prof. Eijkmanstraat 17
7415 EK Deventer
Telefoon 0570-623139
E-mail: secretariaat@oud-deventer.nl

Penningmeester

Donaties kunnen worden overgemaakt op rekening 63.16.63.002 t.n.v.
Penningmeester Stichting Oud Deventer.

Advertentie

Corps 9 geeft graag mooi verzorgde boeken uit. Over het algemeen zijn dit boeken die betrekking hebben op de historie van Deventer. Heeft u een mooi onderwerp en wilt u publiceren?

Neem contact op met Pieter Ellens, telefoon 0570-617509

www.corps9.nl

Colofon

De Stichting Oud Deventer komt sinds 1948 op voor het gebouwde culturele erfgoed binnen de gemeente Deventer. Wij blijven ook na 64 jaar actief voor onze stad. Dankzij onze inzet is een aantal monumenten behouden gebleven.

Vanaf 1996 verschijnt twee maal per jaar onze *Nieuwsbrief*. Wie deze wil ontvangen, kan zich opgeven als donateur van de SOD bij het redactieadres.

Voor de inhoud van artikelen van redactieleden is de redactie als geheel verantwoordelijk. Ingezonden brieven zijn welkom; de redactie behoudt zich het recht voor ze in te korten en de inhoud is voor rekening van de auteur.

Redactie Catherine Bolkestein, Neelco Osinga, Ria de Oude-de Wolf, Herman Vrieling
Redactieadres H. Vrieling, Loomanstraat 20, 7416 BS Deventer of redactie@oud-deventer.nl
Vormgeving Allison grafische vormgeving, Deventer
Druk Ovimes, Deventer

ISSN 1872-7735

